

Програмно-нормативне обґрунтування тактичної підготовки бадмінтоністів на різних етапах багаторічного удосконаленняКоротких Д.¹, Пітин М.^{1,2}, Крижанівська О.¹¹Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,²Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

Анотація. Крайці практики підготовки спортсменів у спортивних іграх та зокрема бадмінтоністів вказують, що тактична підготовка є тим визначальним чинником, який вступає в боротьбу на тлі достатнього та рівня розвитку фізичної підготовленості та оптимального володіння технічними вміннями та навичками. **Мета:** виявити актуальні вимоги до тактичної підготовки бадмінтоністів на різних етапах багаторічного спортивного удосконалення на основі змісту програмно-нормативних документів. **Методи:** теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, аналізування документальних матеріалів, методи математичної статистики. **Результати.** Найбільші прирости обсягів тренувальних навантажень з техніко-тактичної підготовки відбуваються на другому-третьому роках тренувань (57,58 та 84,62% порівняно з обсягом попереднього року тренувань). У подальшому підвищення продовжуються, але із меншими темпами. Близько 18,5% вони становлять при переході від другого до третього року тренувань на етапі попередньої базової підготовки та 20,0% – при переході від четвертого року етапу попередньої базової підготовки до першого року етапу спеціалізованої базової підготовки. У всіх інших випадках темпи підвищення обсягів тренувальних навантажень з техніко-тактичної підготовки становлять від 7,14 до 12,50% порівняно з обсягом попереднього року тренувань. На більшості років тренувальної діяльності бадмінтоністам пропонується від 44,5 до 38,5% обсягу тренувальних навантажень приділяти на техніко-тактичну підготовку. Проте, розмежування між розділами технічної та тактичної підготовки, на жаль у навчальній програмі не проведено та відповідних рекомендацій не надано. **Висновки.** Розробники навчальної програми запланували початок розгляду основ тактики та приділення початкових обсягів у межах теоретичної підготовки спортсменів лише з другого року етапу попередньої базової підготовки. При рівності якості технічної підготовленості спортсменів наступним вирішальним компонентом підготовленості стає саме тактика й тактична підготовленість бадмінтоністів. Ми схильні до розмежування трьох блоків тренувальних навантажень: обсяги вибіркового впливу на технічну підготовленість, вибіркового впливу на тактичну підготовленість та комплексного впливу на техніко-тактичну підготовленість бадмінтоністів.

Ключові слова: тактична підготовка; зміст; структура; напрями; удосконалення; обсяг.

Вступ. Роль тактичною підготовки юних спортсменів завжди був предметом дискусії серед тренерів і спортсменів різних видів спорту. Основні питання, що найактивніше обговорювалися це: коли починати тактичну підготовку і яку динаміку підтримувати протягом всього періоду навчання у ДЮСШ (Ібрагімов, & Швачко, 2019).

Провідних фахівців сфери спорту В.С. Келлер та В. М. Платонов (1992) у

своїй праці відзначають, що найбільше значення і відповідно, найбільшу питому вагу у тренувальному процесі тактична підготовка займає на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей, оскільки рівень тактичної підготовленості відіграє провідну роль у досягненні найвищих результатів у спорті. Натомість на більш ранніх етапах багаторічного спортивного удосконалення, на думку автора, тактична підготовка займає другорядну позицію, а засоби тактичної підготовки застосовуються лише для

вирішення загальних питань теоретичної та практичної складових тренувального процесу спортсменів (Келлер, & Платонов, 1992).

У фаховій літературі, яка описує процес підготовки спортсменів вищої кваліфікації у спортивних іграх думки про роль тактичної підготовки на ранніх етапах багаторічного вдосконалення не суттєво різняться між собою (Костюкевич, 2012; Bisanz, 2002; Kostiukevych, 2019; Liu, et.al., 2023).

Згідно наведених даних, варто відзначити, що за свідченнями окремих вітчизняних та іноземних фахівців сфери спорту (Наконечний, 2022; Ю, 2021, 2022; Liu, et.al., 2023; Ortega-Toro, 2020) спортсмени, які знаходяться на етапі попередньої базової підготовки вже цілком здатні до ефективної реалізації завдань тактичного характеру як під час тренувальної так і під час змагальної діяльності в обраному виді спорту.

У своїй статті О. Задорожна (2023) провела аналіз практичного досвіду тактичної підготовки спортсменів на етапі попередньої базової підготовки в сучасних олімпійських спортивних єдиноборствах. Авторка встановила, що більшість положень тактичної підготовки були оцінені як найбільш значущі в більшості груп експертів незалежно від значущості положень тактичної підготовки.

Кращі практики підготовки спортсменів у спортивних іграх та зокрема бадмінтоністів вказують, що тактична підготовка є тим визначальним чинником, який вступає в боротьбу на тлі достатнього та рівня розвитку фізичної підготовленості та оптимального володіння технічними вміннями та навичками (Коротких, & Пітин, 2023; Костюкевич, 2012; French, et.al., 1996; Li-Chun, et.al., 2022; Yu, et.al., 2022).

Проблематика наукових досліджень з бадмінтону сьогодні не є надто популярною серед українських фахівців (Коротких, & Пітин, 2023). За останній час такі дослідження стосувалися такого: аналізу ефективності техніко-тактичних дій бадмінтоністів в динаміці ігрового часу, удосконалення швидкісно-силової

підготовленості бадмінтоністів на етапі спеціалізованої базової підготовки та загалом фізичної підготовленості юних бадмінтоністів віком 10-12 років, дослідження швидкісно-силових якостей спортсменів-бадмінтоністів високої кваліфікації, оптимізація спеціальної фізичної та технічної підготовки бадмінтоністів 13-14 років тощо (Каратник, (2017; Собко, et.al., 2020; Irianto, & Gondo, 2020; Jaworsk, et.al., 2020; Yüksel, & Tunç, 2018).

У даному дослідженні ми спробували проаналізувати актуальні вимоги до тактичної підготовки бадмінтоністів на різних етапах багаторічного спортивного удосконалення на основі змісту програмно-нормативних документів.

Мета дослідження: виявити актуальні вимоги до тактичної підготовки бадмінтоністів на різних етапах багаторічного спортивного удосконалення на основі змісту програмно-нормативних документів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, аналізування документальних матеріалів, методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. У розрізі наукового обговорення питань тактичної підготовки звернемо увагу, що укладачі навчальної програми (Ібрагімов, & Швачко, 2019) розуміють під тактичною підготовкою достатньо велику сукупність різноспрямованих дій. Серед них особливого значення набувають рекомендації з необхідності проведення аналізування особливостей майбутніх змагань, визначення та розбір складу ймовірних суперників та, відповідно до цього вибір та розробку оптимальної тактики в матчах та загалом змаганнях.

У межах тактичної підготовки та її безпосередньої реалізації перед тренером постає необхідність постійного удосконалення індивідуально прийнятних тактичних схем та удосконалення варіантів ведення змагальної діяльності в тренувальних умовах. Це можна зробити

за допомоги застосування моделювання особливостей ймовірного розвитку подій у матчі, відтворення організаційних особливостей майбутніх змагань тощо.

Зазначене цілком узгоджується з рядом досліджень, що проводилися фахівцями спорту на прикладі спортивних єдиноборств (Задорожна, 2023) та зокрема спортивних ігор (Костюкевич, 2012; Bisanz, 2002; Kostiukevych, 2019) та були присвячені обґрунтуванню окремих положень теорії тактики.

Якщо ж говорити про формування теоретичного базису спортсменів на різних етапах багаторічного спортивного удосконалення у бадмінтоні, то можна стверджувати про достатньо пізні впровадження теоретичних основ тактики. Розробники навчальної програми (Ібрагімов, & Швачко, 2019) запланували початок розгулу основ тактики та приділення початкових обсягів у межах теоретичної підготовки спортсменів лише з другого року етапу попередньої базової підготовки.

Окрім того, зазначений обсяг надзвичайно мізерні для отримання позитивних зрушень в напрямі формування тактичного мислення. Наприклад, на другому році етапу попередньої базової підготовки він становить одну годину з 32 год., які приділені на теоретичну підготовку, а в подальшому незначно змінюється: 2 з 40 год. (3 рік етап ПБП), 4 з 60 год. (на усіх роках етапу спеціалізованої базової підготовки) та 6 зі 100 упродовж усього іншого терміну навчання (Ібрагімов, & Швачко, 2019).

Водночас ми зустрічаємо значну кількість закордонних фахівців, які різною мірою спонукають до вивчення та впровадження основ тактики починаючи з перших років занять (Liu, et.al., 2023; Ortega-Toro, et.al., 2020; Yu, et.al., 2022). Тим самим мотивуючи та спонукаючи спортсменів до самостійного (під наглядом тренера) пошуку оптимальних варіантів взаємодії із суперником у матчах та тренувальних формах змагальних вправ.

Ми погоджуємося з другим підходом до реалізації тактики та

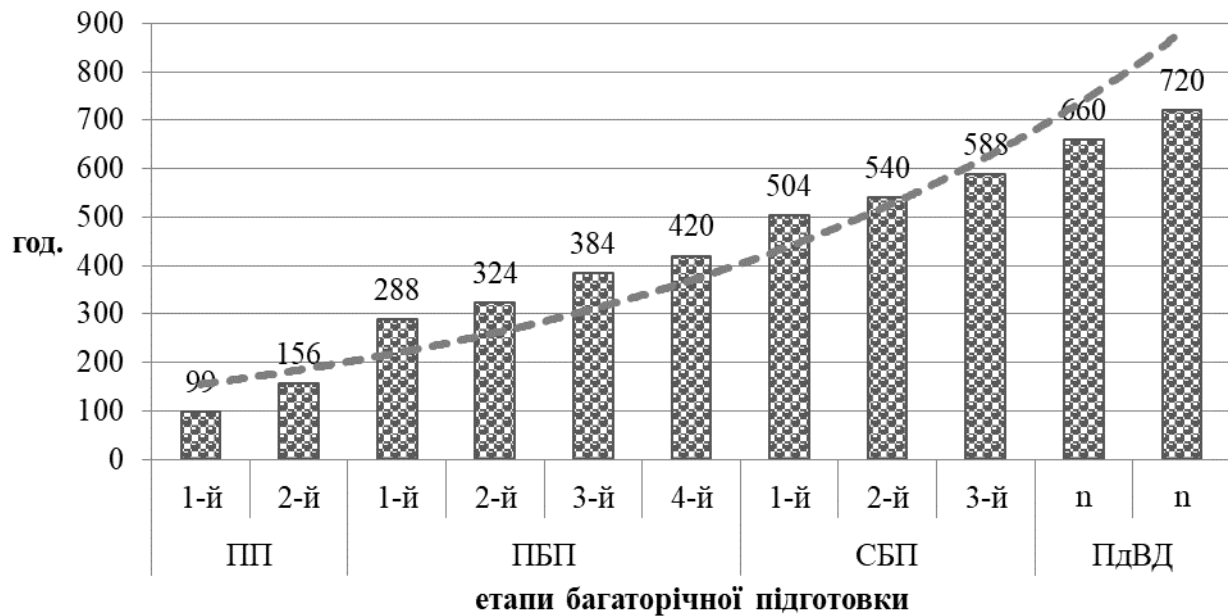
впровадження спеціальних знань для спортсменів, починаючи уже з перших років тренувань з бадмінтону.

Підтвердженням цього також є змістовне наповнення блоку знань з тактики. Послідовно це 20-й блок, який передбачає формування у спортсменів знань щодо поняття про тактику боротьби; види тактики (атакувальна, захисна, контратакувальна). Також передбачається, що бадмінтоністи повинні розуміти особливості вибору тактики боротьби на основі індивідуальних особливостей (технічна, фізична, психічна підготовленості тощо) своїх та суперників.

На думку авторів навчальної програми (Ібрагімов, & Швачко, 2019) це повинно сприяти формуванню тактичного мислення спортсмена, що пов'язується зі здатністю швидко сприймати і осмислювати інформацію, прогнозування дій суперника, варіативності дій тощо.

Однак, при врахування зазначених обсягів, це є практично неможливо та потребує більш тривалого розгляду, що і дає підстави впроваджувати основи знань з тактики уже з перших років тренувань.

Окремо наголосимо на можливості виникнення суттєвих непорозумінь, адже у навчальній програмі (Ібрагімов, & Швачко, 2019) в межах розподілу годин за роками та послідовними етапами багаторічної підготовки обсяг тренувального навантаження зазначається спільно для техніко-тактичної підготовки. Таким чином виокремити частку чи проводити вибіркові тренувальні заняття орієнтуючись на зазначені обсяг є надзвичайно складно (рис. 1). Хоча ми схильні до доцільності розмежовувати три окремі блоки, це обсяги тренувальних навантажень вибіркового впливу на технічну підготовленість, обсяги тренувальних навантажень вибіркового впливу на тактичну підготовленість та обсяги тренувальних навантажень комплексного впливу на техніко-тактичну підготовленість бадмінтоністів на різних етапах багаторічного удосконалення.

Рис. 1. Орієнтовний обсяг техніко-тактичної підготовки у навчальному плані на різних етапах (роках) навчально-тренувальної діяльності бадмінтоністів, год.

На етапі початкової підготовки на комплекс техніко-тактичної підготовки виділено 99 год. можна вважати це вихідним рівнем. Проте, вважаємо, що у цьому випадку, більшість часу буде припадати саме на технічну підготовку бадмінтоністів-початківців. А з наступними етапами ця пропорція повинна була б змінитися та досягнути певної константи на заключних роках етапу спеціалізованої базової підготовки. За твердженням Каратника І. В. (2017) цей етап уже має досить сталі співвідношення обсягів тренувальних навантажень за окремими розділами підготовки (загальна та спеціальна фізична, технічна й тактична).

Уже на етапі попередньої базової підготовки кількість годин, що планується на техніко-тактичну підготовку змінюється від 288 до 420 год. на рік (збільшення на 45,83%), а на етапі спеціалізованої базової підготовки – від 504 до 588 год. на рік (збільшення на 16,67%). Показники на етапі підготовки до вищих досягнень мають орієнтовні значення, адже на цьому етапі та в подальшому дуже сильно зростає роль індивідуалізації підготовки кваліфікованих бадмінтоністів (Irianto, & Gondo, 2020; Li-Chun, et.al., 2022; Liu, et.al., 2023; Yüksel, 2018). Проте орієнтовні

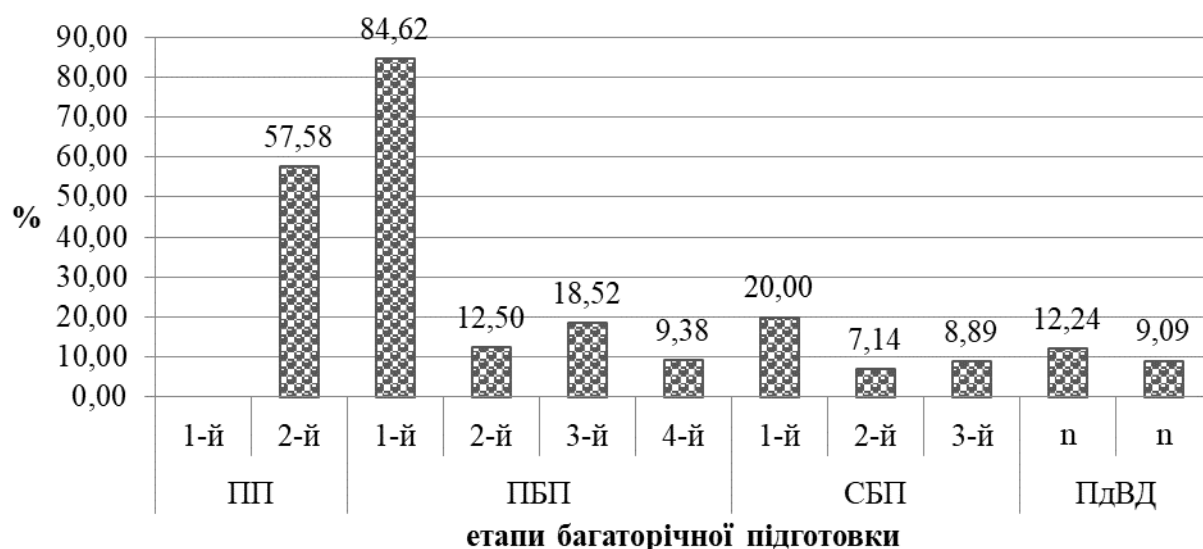
обсяги зростають на 9,09% (з 660 до 720 год. на рік).

Спостерігаючи за лінією тренду можна констатувати поступове та впевнене збільшення кількості годин, приділених на техніко-тактичну підготовку. Водночас ми повинні усвідомлювати, що і загальний обсяг тренувальних навантажень для бадмінтоністів із подовженням їхньої тренувальної діяльності – підвищується.

Тут виникає небезпека суб'єктивізму роботи тренера та планування ним змісту навчально-тренувального процесу.

Об'єктивна закономірність підвищення обсягів тренувальних навантажень із підвищенням кваліфікації спортсменів спонукала нас до вивчення значень зміни обсягів техніко-тактичної підготовки упродовж багаторічної підготовки (рис. 2).

Отримані результати переконливо доводять, що найбільші прирости обсягів тренувальних навантажень у напрямі техніко-тактичної підготовки відбуваються на другому-третьому роках тренувань (57,58 та 84,62% порівняно із обсягом попереднього року тренувань). У подальшому підвищення продовжуються, але із меншими темпами.

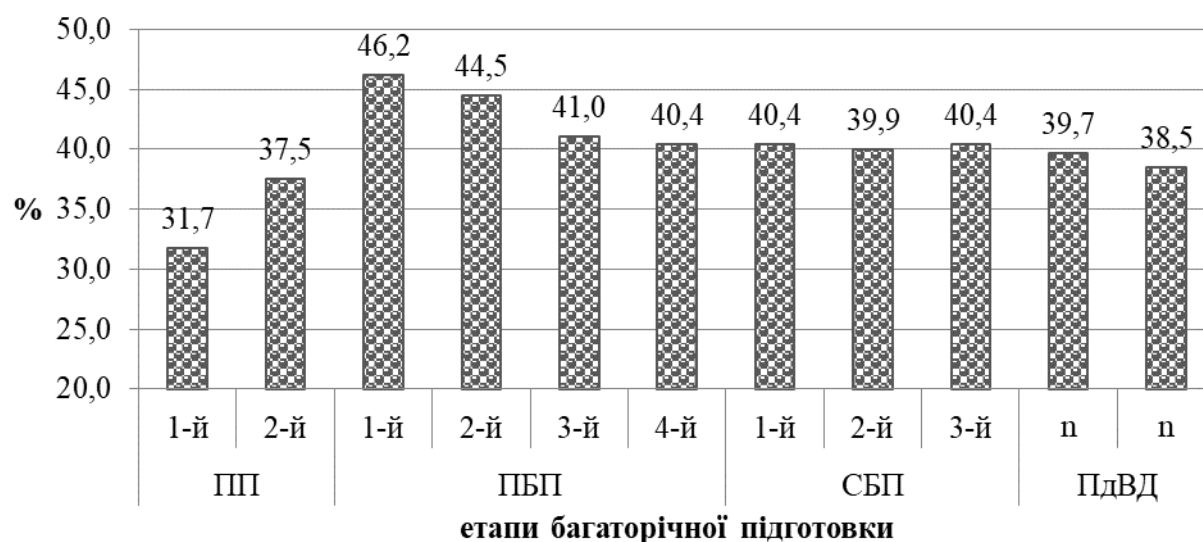

Рис. 2. Величини зміни обсягів техніко-тактичної підготовки у навчальному плані на різних етапах (роках) навчально-тренувальної діяльності бадмінтоністів, %.

Близько 18,5% вони становлять при переході від другого до третього року тренувань на етапі попередньої базової підготовки та 20,0% – при переході від четвертого року етапу попередньої базової підготовки до першого року етапу спеціалізованої базової підготовки. У всіх інших випадках темпи підвищення обсягів тренувальних навантажень з техніко-тактичної підготовки становлять від 7,14 до 12,50% порівняно з обсягом попереднього року тренувань.

Підтримуючи думку про важливість роботи над технічною підготовленістю бадмінтоністів (Каратник, 2017; Собко, et.al., 2020; Ю, et.al., 2021; 2022), ми тим самим хочемо звернути увагу на наступне. При рівності якості технічної підготовленості спортсменів наступним вирішальним компонентом підготовленості стає саме тактика й тактична підготовленість бадмінтоністів.

Ми не могли обійти увагою питання вмісту обсягів техніко-тактичної підготовки бадмінтоністів у загальному обсязі тренувальних навантажень (рис. 3).

Рис. 3. Орієнтовний обсяг техніко-тактичної підготовки у навчальному плані на різних етапах (роках) порівняно із загальним обсягом навчально-тренувальної діяльності бадмінтоністів, %.

Отримані достатньо красномовні результати. Ми спостерігаємо підвищення частки техніко-тактичної підготовки у загальному обсязі від першого року тренувань етапу початкової підготовки до першого року етапу попередньої базової підготовки (загалом 3 рік) – від 31,7 до 46,2%.

Це є очікуваним, з огляду на наукові роботи багатьох фахівців зі спортивних ігор, які вказують, що на перших роках навчання увагу необхідно приділяти розвитку та оптимізації фізичної (загальної та спеціальної) підготовленості спортсменів (Каратник, 2017; Костюкевич, 2012; Наконечний, et.al., 2022; Jaworsk, et.al., 2020). У подальшому на інших роках тренувальної діяльності бадмінтоністам пропонується структура підготовки у якій від 44,5 до 38,5% обсягу тренувальних навантажень припадає на техніко-тактичної підготовки. Проте, ще раз наголошуємо, розмежування між розділами технічної та тактичної підготовки, нажаль у навчальній програмі (Ібрагімов, & Швачко, 2019), не проведено та відповідних рекомендацій не надано.

Аналізування змісту усіх послідовних етапів спортивної підготовки у бадмінтоні дало нам підстави відокремити ті акценти, які безпосередньо або опосередковано стосуються реалізації тактики у тренувальному процесі та змагальній діяльності бадмінтоністів.

Наголосимо, що ми не розкриваємо усіх завдань окремого етапу, а лише частину дотичну до тактичної підготовки бадмінтоністів.

На етапі початкової підготовки, що охоплює перші три роки занять на тлі основних завдань зі зміцнення здоров'я дітей, ліквідації недоліків у рівні їх фізичного розвитку, розвитку фізичних якостей про навчання техніки й тактики бадмінтону вказано лише, що воно повинне відбуватися. Підготовка юних бадмінтоністів характеризується різноманітними методами та засобами, широким використанням засобів з різних видів спорту, рухливих ігор, тощо. Для занять рекомендовано переважно ігровий та змагальний характер, що дасть змогу

підвищити позитивний емоційний фон та оптимізувати зміст вивчення техніки й тактики бадмінтону.

Основним завданням та критерієм тактичної підготовленості бадмінтоністів на цьому етапі варто вважати створення загального уявлення про тактику ведення гри в бадмінтоні.

По завершенні першого року тренувань спортсмени також повинні вміти «тримати» волан у грі, тобто обмінюватися ударами з партнером не менш як 20 раз. Хоча це ми б з впевненістю віднесли до технічної підготовленості спортсменів-початківців. Водночас за час другого року тренувань бадмінтоністи уже повинні вміти демонструвати усі удари по лінії та діагонально та, що більш важливо з огляду на тематику нашого дослідження, вести гру на рахунок.

На етапі попередньої базової підготовки укладачі програми ставлять перед спортсменами комплексні завдання з техніко-тактичної підготовки стосовно оволодіння варіативним виконанням техніко-тактичних дій та вміння застосовувати їх в різноманітних ігрових ситуаціях.

На цьому етапу зміст тактичної підготовки міститься у вивченні «Азбуки тактики гри». Вона може передбачати наступне наповнення: обмін ударами із задньої лінії на «утримання» волана під час гри; спрямування волана партнеру вправо і вліво під його «слабку» руку; спрямування волана вправо й вліво із заданими послідовністю або співвідношенням ударів; застосування атакуючого удару (більш сильного, ніж останні) на «короткий» волан; варіювання темпу гри за рахунок чергування різних ударів: за силою; за висотою траєкторії польоту волана; використання ударів у «протихід» супернику; варіювання глибини ударів; обведення суперника, що вийшов до сітки, «свічкою»; відбиття «свічки», яка пішла «за голову».

Загальними особливостями тактики гри у бадмінтон на цьому етапі визначено оволодіння навиками побудови тактичного плану одиночної зустрічі та його

здійснення; утворення гнучких вмінь та творчого характеру тактики. Ознайомлення з особливостями тактики парної та змішаної категорій; формування вміння з розбору тактичних комбінацій та аналітичного запису гри у бадмінтоні.

Також укладачами програми (Ібрагімов, & Швачко, 2019) рекомендовано сформувати у спортсменів поняття про спортивну техніку й тактику, сприяти усвідомленню Взаємозв'язку й взаємозалежності техніки й тактики, ознайомити юних спортсменів із загальними рисами гри провідних бадмінтоністів із відповідним аналізом технічних прийомів вибору тактичних варіантів гри та розбором наявних недоліків та переваг.

Вважаємо, що зазначений набір тактичних умінь, повною мірою, відповідає кваліфікаційному рівневі спортсменів та може розглядатися як задовільний рівень тактичної підготовленості для бадмінтоністів на етапі попередньої базової підготовки. Окрім цього зазначене узгоджується з відомостями багатьох фахівців бадмінтону щодо змісту тактичної підготовленості спортсменів цього віку, хоча в деяких випадках, а саме фахівців КНР, Тайваню – зазначений набір повинен бути доповненим більш складними тактичними вміннями (Li-Chun, et.al., 2022; Liu, et.al., 2023; Ortega-Toro, 2020).

На етапі спеціалізованої базової підготовки рекомендовано багато уваги приділяти змагальній практиці із завданням формування індивідуального тактичного стилю ведення змагальної діяльності. Хоча вважаємо, що тоді достатньо видимим є порушення логічного ланцюжка в межах тактичної підготовки при переходів від одного до іншого етапу багаторічної підготовки. Бо на етапі попередньої базової підготовки ми ще не сформували достатнього базису, який міг би уже на етапі спеціалізованої базової підготовки забезпечити індивідуального тактичного стилю ведення змагальної діяльності.

Загалом технічна та техніко-тактична підготовка передбачає значну

кількість засобів тренування. Це є зрозумілим, адже сам етап спрямований на посилення ролі специфічних засобів, що й реалізується у техніко-тактичній підготовці. Отже, змістом етапу передбачено:

- виконання стандартних та ігрових вправ із варіантами пауз відпочинку;
- виконання навчальних ігор з різними варіативними ситуаціями, що відтворюють реальні умови матчу;
- удосконалення тактичних навичок з використанням різних видів у різних фазах гри;
- застосування індивідуальних занять, навчальних і тренувальних ігор, навчальних та офіційних змагань.

Наголошується, що тактична підготовка набуває характеру – активності та універсальності як запорука майстерності.

На етапі підготовки до вищих досягнень суттєвих змін для рекомендацій з тактичної підготовки не відображено. Наголошується на необхідності загалом значно підвищити змагальну практику та обсяги психологічної, тактичної та інтегральної підготовки.

Стосовно безпосередньо техніко-тактична підготовка запропоновано використовувати такі ж самі вправи, як і на попередньому етапі, проте більше урахуванням індивідуальну схильність до володіння окремими видами ударів і тактичного стилю змагальної діяльності.

Тобто можна стверджувати, що на цьому етапі тактична підготовка є продуктом творчої роботи тренера та спортсмена, а не планованим процесом, що переходить та нарощує змістову потужність від етапу до етапу, від одного до іншого рівня кваліфікації спортсменів.

Проте для тактичної підготовленості уже наявні серйозні виклики. Так бадмінтоністи повинні розглядати потребу результативної участі в основних змаганнях, до яких належать чемпіонат України серед юніорів та юніорок, чемпіонат України серед чоловіків та жінок до 23-х років, чемпіонат та Кубок України серед чоловіків та жінок.

Тобто уже конкурувати на цьому віковому зрізі та долучатися до змагань дорослих.

Наголосимо, що це може бути лише за умов готовності (усі сторони) спортсменів та поступового виведення на відповідний змагальний рівень за допомогою тривалих тренувальних впливів та достатньо частій участі на змаганнях різного рівня задля закріплення тактичних умінь та навичок спортсменів. Це також пропонується багатьма фахівцями з бадмінтону (Каратник, 2017; Ю, et.al., 2021; French, et.al., 1996; Irianto, & Gondo, 2020).

Нажаль, більш складною є ситуація на подальших етапах багаторічного спортивного удосконалення, це етапи максимальної реалізації індивідуальних можливостей, збереження спортивних досягнень, збереження високої спортивної майстерності та поступового зниження результатів.

Ключовим питанням є відсутність усталених підходів до тренування бадмінтоністів на цих етапах багаторічного удосконалення. Для з'ясування змісту тактичної підготовки й загальної структури та змісту підготовки на цих етапах виникає необхідність проведення ряду досліджень науково-прикладного характеру.

Однак серед джерел літератури знаходимо поодинокі дані стосовно особливостей підготовки бадмінтоністів. Так, для етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей головним завданням визначено пошук резервів організму спортсменів за різними сторонами підготовленості (фізичної, техніко-тактичної, психологічної) та забезпечення їх якісної реалізації в тренувальному процесі та змагальній діяльності (Ю, et.al., 2022; Li-Chun, et.al., 2022).

Для етапу збереження спортивних досягнень одним із важливіших чинників вказано необхідність підтримання спортивних досягнень, де власне ми й вбачаємо такий компонент як тактична зрілість (змагальний та тренувальний досвід), що прямо залежні між собою.

Лише стосовно етапів поступового зниження результатів та виходу зі спорту доступної та обґрунтованої інформації не було знайдено у науковій та методичній літературі.

Таким чином, під час побудови багаторічної підготовки повинна бути забезпечена така організація тренувального процесу, що дозволила б помітно ускладнювати тренувальну програму від одного етапу (макроциклу) підготовки до іншого. До основних завдань у цьому процесі належать також збільшення обсягу техніко-тактичної підготовки в умовах, максимально наближених до змагальної діяльності;

На противагу цьому, спостерігаємо прагнення багатьох тренерів та організаторів будь-яким чином домогтися високих результатів у юних спортсменів для вирішення особистих завдань. Це призводить до того, що молоді спортсмени дуже часто, нерідко по кілька разів на рік, виступають у головних змаганнях, які потребують суттєвої акцентованої спеціальної підготовки. Проте наприклад, у 10-річному віці дітям рекомендується брати участь не більш, ніж у 10 турнірах, з яких 2 – головні (Ібрагімов, & Швачко, 2019). Саме така орієнтація допоможе уникнути помилок, тому що суттєво зменшує експлуатацію найбільш потужних засобів впливу на організм спортсмена та спрямовує основні резерви на формування високого рівня готовності до участі в змаганнях у подальшому, на тих етапах де це є передбачено.

Висновки. Розробники навчальної програми запланували початок розгляду основ тактики та приділення початкових обсягів у межах теоретичної підготовки спортсменів лише з другого року етапу попередньої базової підготовки. Обсяг теоретичних основ тактики надзвичайно мізерні для отримання позитивних зрушень в напрямі формування тактичного мислення. Ми рекомендуємо починати навчання основ тактики з 1 року та збільшити час змістового наповнення блоку знань з тактики. Основним завданням та критерієм тактичної підготовленості бадмінтоністів на

підготовчому етапі (1 рік) варто вважати створення загального уявлення про тактику ведення гри в бадмінтоні.

При рівності якості технічної підготовленості спортсменів наступним вирішальним компонентом підготовленості стає саме тактика й тактична підготовленість бадмінтоністів. Тому ми схильні до доцільності розмежування трьох окремих блоків тренувальних навантажень: обсяги тренувальних навантажень вибіркового впливу на технічну підготовленість, обсяги тренувальних навантажень вибіркового впливу на тактичну підготовленість та обсяги тренувальних навантажень

комплексного впливу на техніко-тактичну підготовленість бадмінтоністів на різних етапах багаторічного удосконалення.

Перспективи подальших досліджень передбачають розробку програми тактичної підготовки спортсменів на окремих етапах багаторічного спортивного удосконалення.

Конфлікт інтересів. Автори стверджують про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Задорожна, О. (2023). Тактична підготовка юних спортсменів у сучасних олімпійських спортивних єдиноборствах: досвід практики. *Науковий дискурс у фізичному вихованні і спорті*, 1, 27–35.
- Ібрагімов, М.В., & Швачко, В.М. (2019). *Бадмінтон: навч. програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю*. Київ: ФБУ.
- Каратник, І.В. (2017). *Удосконалення швидкісно-силової підготовленості бадмінтоністів на етапі спеціалізованої базової підготовки*: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.01. Львів.
- Келлер, В.С., & Платонов, В.М. (1992). *Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів*. Львів: Українська спортивна Асоціація.
- Коротких, Д. М., & Пітин, М. П. (2023). Перспективи підвищення тактичної підготовленості юних бадмінтоністів. *Фізичне виховання та спорт*, (3), 99-105. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2023-3-14>
- Костюкевич, В. М. (2012). *Теоретичні та методичні основи моделювання тренувального процесу спортсменів ігрових видів спорту*: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.01. Київ.
- Наконечний, Р.Б., Хіменес, Х.Р., Антонов, С.В., & Свістельник, І.Р. (2022). Тактична підготовка в командних ігрових видах спорту на ранніх етапах багаторічного удосконалення спортсменів: постановка проблеми. *Український журнал медицини, біології та спорту*, Том 7, 2 (36), 287-295. DOI: 10.26693/jmbs07.02.286.
- Собко, І.М., Жаркова, Є.Є., & Віцько, С.М. (2020). Оптимізація спеціальної фізичної та технічної підготовки бадмінтоністів 13-14 років. *Спортивні ігри*, 4 (18). 72–83. DOI: 10.15391/si.2020-4.07.
- Ю, Лювей, Каратник І.В., & Пітин, М.П. (2021). Показники змагальної діяльності бадмінтоністів на етапі попередньої базової підготовки. *Фізичне виховання та спорт*, 3, 45–52. DOI: <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2021-3-07>
- Ю, Лювей, Пітин, М., & Каратник, І. (2022). Порівняння ЧСС українських та китайських бадмінтоністів віком 10-12 років у межах змагальної діяльності. *Спортивна наука та здоров'я людини*, 1 (7), 128-139, DOI:10.28925/2664-2069.2022.110.
- Bisanz, G. (2002). Fußball von morgen. Leistungstraining für B-/A-Junioren und Amateure: Offizielles Lehrbuch des Deutschen Fussballbundes Buch (2). Münster: Philippka-Sportverlag.

- French, K.E., Werner, P.H., Rink, J.E., Taylor, K., & Hussey, K. (1996). The Effects of a 3-Week Unit of Tactical, Skill, or Combined Tactical and Skill Instruction on Badminton Performance of NinthGrade Students. *Journal of Teaching in Physical Education*, 15(4), 418–508.
- Irianto, H., & Gondo, A. A. (2020). The effects of eccentric strengthening exercises on foot alignment change, malleolus height and agility level of junior badminton players in Makassar. *Enfermeria Clinica*, 30, 104-110. DOI: 10.1016/j.enfcli.2019.07.045.
- Jaworsk, J., Lech, G., Ambrozy, T., & Zak, M. (2020). Profile of coordination motor abilities in elite judokas and badminton players compared to non-athletes. *Biomedical Human Kinetics*, 12(1), 17-24. DOI: 10.2478/bhk-2020-0003.
- Kostiukevych, V.M. (2019). *Modeli taktyky hry u futboli*: monograph. Vinnytsia: «TVORY» LLC. ISBN 978-617-7742-91-2.
- Li-Chun, Huang, Nai-Zen, Hseuh, Yen-Che, Chien, Wei-Yao, Wang, Kuang-Da, Wang, & Wen-Chih, Peng (2022). A Reinforcement Learning Badminton Environment for Simulating Player Tactics. *The Thirty-Seventh AAAI Conference on Artificial Intelligence (AAAI-23)*, 1-2.
- Liu, W., Zhu, Y., Guo, W., Wang, X., & Yu, S. (2023). Gaming Tree Based Evaluation Model for Badminton Tactic Benefit Analysis and Prediction. *Appl. Sci.* 13, 7380. DOI: 10.3390/app13137380.
- Yüksel, M. F., & Tunç, G. T. (2018). Examining the reaction times of international level badminton players under 15. *Sports*, 6(1), 20. DOI: 10.3390/sports6010020.
- Ortega-Toro, E., Blanca-Torres, J. C., Giménez-Egido, J. M., & Torres-Luque, G. (2020). Effect of Scaling Task Constraints on the Learning Processes of Under-11 Badminton Players during Match-Play. *Children*, 7(10), 164. <https://www.mdpi.com/2227-9067/7/10/164>.
- Yu, Lyuwei, Pityn M., Karatnyk, I., & Hnatchuk, Y. (2022). Heart rate indicators within training exercises of ukrainian and chinese badminton players aged 10-12 years. *Sport and Society. Interdisciplinary Journal of Physical Education and Sports*. Vol. 22., 2, 1-8. <https://doi.org/10.36836/2022/2/04>

Стаття надійшла до редакції: 13.01.2024

Опубліковано: 10.02.2024

Abstract. *Dmytro Korotkikh, Maryan Pityn, Oksana Kryzhanivska. Program and normative justification of tactical training of badminton players at different stages of multi-year improvement. The best practices of training athletes in sports games, and badminton players in particular, indicate that tactical training is the determining factor that enters the fight against the background of a sufficient and developed level of physical fitness and optimal possession of technical skills and abilities. Purpose: to identify actual requirements for tactical training of badminton players at various stages of multi-year sports improvement based on the content of program and regulatory documents. Methods: theoretical analysis and generalization of literary sources, analysis of documentary materials, methods of mathematical statistics. Results. The largest increases in the volume of training loads from technical and tactical training occur in the second and third years of training (57.58 and 84.62% compared to the volume of the previous year of training). In the future, increases continue, but at a slower pace. They make up about 18.5% when transitioning from the second to the third year of training at the stage of preliminary basic training, and 20.0% - when transitioning from the fourth year of the stage of preliminary basic training to the first year of the stage of specialized basic training. In all other cases, the rate of increase in the volume of training loads for technical and tactical training is from 7.14 to 12.50% compared to the volume of the previous year of training. In most years of training activity, badminton players are suggested to allocate from 44.5 to 38.5% of the volume of training loads for technical and tactical training. However, the distinction between technical and tactical training sections, unfortunately, was not made in the training program and no corresponding*

recommendations were provided. **Conclusions.** The developers of the training program planned to start considering the basics of tactics and assigning initial volumes within the theoretical training of athletes only from the second year of the stage of preliminary basic training. If the quality of the technical preparation of athletes is equal, the next decisive component of preparation is precisely the tactics and tactical preparation of badminton players. We tend to distinguish three blocks of training loads: volumes of selective influence on technical preparedness, selective influence on tactical preparedness and complex influence on technical and tactical preparedness of badminton players.

Keywords: tactical training, content, structure, directions, improvement, volume.

References:

- Zadorozhna, O. (2023). Taktichna pidhotovka yunikh sportsmeniv u suchasnikh olimpiyskikh sportyvnikh yedinoborstvakh: dosvid praktiki [Tactical training of young athletes in modern Olympic sports martial arts: practical experience]. *Naukoviy diskurs u fizichnomu vikhovanni i sporti* [Scientific discourse in physical education and sports], no 1, 27–35. [in Ukrainian]
- Ibrahimov, M.V., Shvachko, V.M. (2019). *Badminton* [Badminton]: navch. prohrama dlya dityacho-yunatskikh sportyvnikh shkil, spetsializovanikh dityacho-yunatskikh shkil olimpiyskoho rezervu, shkil vishchoi sportivnoi maysternosti ta spetsializovanikh navchalnikh zakladiv sportivnoho profilyu. Kiyiv: FBU. [in Ukrainian]
- Karatnik, I.V. (2017). *Udoskonalennya shvidkiso-silovoi pidhotovlenosti badmintonistiv na etapi spetsializovanoi bazovoi pidhotovki* [Improvement of speed and strength training of badminton players at the stage of specialized basic training]: avtoref. dis. ... kand. nauk z fiz. vikhovannya ta sportu : 24.00.01. Lviv. 20 s. [in Ukrainian]
- Keller, V. S., Platonov, V. M. (1992). *Teoretiko-metodichni osnovi pidhotovki sportsmeni* [Theoretical and methodological foundations of training athletes]. Lviv: Ukrainska sportivna Asotsiatsiya. [in Ukrainian]
- Korotkikh, D. M., Pityn, M. P. (2023). Perspektivi pidvishchennya taktichnoi pidhotovlenosti yunikh badmintonistiv [Prospects for increasing the tactical readiness of young badminton players]. *Fizichne vikhovannya ta sport* [Physical education and sports], no (3), 99-105. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2023-3-14> [in Ukrainian]
- Kostyukevych, V. M. (2012). *Teoretichni ta metodichni osnovi modelyuvannya trenuvalnoho protsesu sportsmeniv ihrovikh vidiv sportu* [Theoretical and methodical bases of modeling the training process of athletes of game sports]: avtoref. dis. ... d-ra nauk z fiz. vikhovannya ta sportu : 24.00.01. Kiyiv. [in Ukrainian]
- Nakonechniy, R.B., Khimenes, Kh.R., Antonov, S.V., Svistelnyk, I.R. (2022). Taktichna pidhotovka v komandnikh ihrovikh vidakh sportu na rannikh etapakh bahatorichnoho udoskonalennya sportsmeniv: postanovka problemi [Tactical training in team game sports at the early stages of multi-year improvement of athletes: problem statement]. *Ukrainskiy zhurnal meditsini, biologiyi ta sportu* [Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports], Tom 7, no 2(36), 287-295. DOI: 10.26693/jmbs07.02.286. [in Ukrainian]
- Sobko, I.M., Zharkova, Ye.Ye., Vitsko, S.M. (2020). Optimizatsiya spetsialnoi fizichnoi ta tekhnichnoi pidhotovki badmintonistiv 13-14 rokiv [Optimization of special physical and technical training of badminton players aged 13-14]. *Sportivni ihri* [Sports games], no 4 (18), 72–83. DOI: 10.15391/si.2020-4.07. [in Ukrainian]
- Yu Lyuwey, Karatnyk, I.V., Pityn, M.P. (2021). Pokazniki zmahalnoi diyalnosti badmintonistiv na etapi poperednoi bazovoi pidhotovki [Indicators of competitive performance of badminton players at the stage of preliminary basic training]. *Fizichne vikhovannya ta sport* [Physical education and sports], no 3, 45–52. [in Ukrainian]
- Yu, Lyuwey, Pityn, M., Karatnyk, I. (2022). Porivnyannya ChSS ukrainskikh ta kitayskikh badmintonistiv vikom 10-12 rokiv u mezhakh zmahalnoi diyalnosti [Comparison of the heart rate of Ukrainian and Chinese badminton players aged 10-12 years in competitive

- activities]. *Sportivna nauka ta zdorov ya lyudini* [Sports science and human health], no 1 (7), 128-139, DOI:10.28925/2664-2069.2022.110 [in Ukrainian]
- Bisanz, G. (2002). Fußball von morgen. Leistungstraining für B-/A-Junioren und Amateure: Offizielles Lehrbuch des Deutschen Fussballbundes Buch (2). Münster: Philippka-Sportverlag.
- French, K.E., Werner, P.H., Rink, J.E., Taylor, K., Hussey, K. (1996). The Effects of a 3-Week Unit of Tactical, Skill, or Combined Tactical and Skill Instruction on Badminton Performance of NinthGrade Students. *Journal of Teaching in Physical Education*, no 15(4), 418–508.
- Irianto, H., Gondo, A. A. (2020). The effects of eccentric strengthening exercises on foot alignment change, malleolus height and agility level of junior badminton players in Makassar. *Enfermeria Clinica*. 30. R. 104-110. DOI: 10.1016/j.enfcli.2019.07.045.
- Jaworsk, J., Lech, G., Ambrozy, T., Zak, M. (2020). Profile of coordination motor abilities in elite judokas and badminton players compared to non-athletes. *Biomedical Human Kinetics*, no 12(1), 17-24. DOI: 10.2478/bhk-2020-0003.
- Kostiukevych, V. M. (2019). Modeli taktyky hry u futboli [Models of soccer game tactics]: monograph. Vinnytsia: «TVORY» LLC. ISBN 978-617-7742-91-2.
- Li-Chun Huang, Nai-Zen Hseuh, Yen-Che Chien, Wei-Yao Wang, Kuang-Da Wang, Wen-Chih Peng. (2022). A Reinforcement Learning Badminton Environment for Simulating Player Tactics. The Thirty-Seventh AAAI Conference on Artificial Intelligence (AAAI-23). 1-2.
- Liu, W., Zhu, Y., Guo, W., Wang, X., Yu, S. (2023). Gaming Tree Based Evaluation Model for Badminton Tactic Benefit Analysis and Prediction. *Appl. Sci*, no 13, 7380. DOI: 10.3390/app13137380.
- Mehmet Fatih Yüksel, Gülsen Tosun Tunç (2018). Examining the Reaction Times of International Level Badminton Players Under 15. *Sports*, no 6(1), 20. DOI: 10.3390/sports6010020.
- Ortega-Toro, E., Blanca-Torres, J. C., Giménez-Egido, J. M., Torres-Luque, G. (2020). Effect of Scaling Task Constraints on the Learning Processes of Under-11 Badminton Players during Match-Play. *Children*, no 7(10). 164. <https://www.mdpi.com/2227-9067/7/10/164>.
- Yu Lyuwei, Pityn M., Karatnyk I., Hnatchuk Y. (2022). Heart rate indicators within training exercises of ukrainian and chinese badminton players aged 10-12 years. *Sport and Society. Interdisciplinary Journal of Physical Education and Sports*. Vol. 22. no. 2, 1-8. <https://doi.org/10.36836/2022/2/04>

Відомості про авторів / Information about the authors

Дмитро Коротких – аспірант кафедри спортивно-педагогічних дисциплін Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна,

Dmytro Korotkikh – postgraduate student of the Department of Sports and Pedagogical Disciplines, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 57 Shevchenko St., Ivano-Frankivsk, 76018 Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0002-2687-8703>

E-mail: kdm@klifcom.net

Мар'ян Пітин – доктор фізичного виховання і спорту, професор, Львівський державний університет фізичної культури, імені Івана Боберського, вул. Костюшка, 11, м. Львів, Україна,

Maryan Pityn – DSc. (Physical Education and Sports), Professor, Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky, str. Kostjushko, 11, Lviv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-3537-4745>

E-mail: pityn7@gmail.com

Оксана Крижанівська – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент; доцент кафедри фізичного виховання; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна,

Oksana Kryzhanivska – associate professor of the department of physical education; Doctor of Philosophy in Physical Training and Sports; Vasyl Stefanyk Precarpathian National University: Ivano-Frankivsk, UA,

<https://orcid.org/0000-0003-4934-3840>